

פני הארץ צפירי רינת

לב הים

פרופ' לב פישלזון, חוקר הים החוגג 90 בימים אלה, ראה את הסביבה הימית מזדהמת ונהרסת, אבל הוא מאמין שהיא גם יכולה להשתקם

תחילת המחקר הביולוגי והפעילות לשמירת הסביבה בישראל בקומץ מרענים בשנות ה-50 של המאה הקודמת. אחד מהם, שתרום בעיקר לפעילות ההגנה על הים, היה פרופ' לב פישלזון. בשבוע שעבר נערך באוניברסיטת **תל אביב** כנס מיוחד לכבוד יום הולדתו התשעים.

פישלזון עלה לישראל מרוסיה לאחר מלחמת העולם השנייה עם רקע של לימודי ביולוגיה. הוא חבר אל קבוצת המדענים שהקימו את **אוניברסיטת תל אביב**, ובראשם הזואולוג פרופ' היינריך מנדלסון. קבור צת מרענים זו נמנתה גם עם מייסדי החברה להגנת הטבע. חלק גדול מהידע בתחום שעיניין אותו במיוחד, חקר החי הימי, רכש בעצמו: "ב-1950 ירדתי לראשונה לאילת", הוא מספר. "נכנסתי למים, ואחרי שראיתי מה יש שם החלטתי שאת זה אני רוצה לחי קור". לדבריו, לא כולם היו שותפים להתלהבותו: "מנדלסון אמר שאלמגים יש בכל מקום בעולם". חוקרי הים בישראל ערכו מחקרים רבים, ואת אלה שנערכו כו במפרץ אילת ובים סוף תיעד פישלזון באחרונה במסמך מיוחד. המחקרים הללו הוכיחו, שבשונות של המפרץ מגוון ביולוגי עשיר. ידע זה תרם להגברת המודעות הציבורית לצורך לשמור על המפרץ, והמרענים עצמם התייצבו בראש המאבק להגנת שונות האלמוגים באילת מפני זיהומים ממקורות שונים, בהם הביוב של העיר.

פישלזון. למען החי בים
צילום: ניר קידר

פישלזון עסק בשלב הראשון במחקר שנועד לשפר את שיטות הגיי דול של האמנונים, והביא לפריצת דרך בתחום. הוא גילה, שכאשר שני מינים של אמנונים מזדווגים, נוצרים רק צאצאים זכרים. לתגלית זו היתה חשיבות רבה משום שהיא איפשרה לחקלאים לווסת טוב יותר את גידול הדגים ולגדל אמנונים באזורים שונים בעולם, ובכך ליצור מקור חשוב של מזון. עם השנים רשם לזכותו עוד גילויים מרעניים רבי חשיבות. אחד הבולטים שבהם היה חשיפת יכולתם של דגים מהמין פזית ים סוף לשנות את מינם מנקבה לזכר. התופעה מתרחשת בלהקות דגים שהזכרים נעלמו מהן. המחקרים הראו, שבמקרים כאלה בתוך זמן קצר מפתחת אחת הנקבות תכונות של זכר. אחר כך התגלו מינים נוספים של דגים בעלי תכונות דומות. גילוי מעניין נוסף של פישלזון היה מציאת החיידק הגדול בעולם בתוך מערכת העיכול של דגים.

פרופ' פישלזון היה שותף גם בחיבור עולם החי החדש לשפה המי קומית. הוא העניק שמות מרעיים בעברית ל-800 מינים. כיום יש יותר מעשרת מינים של בעלי חיים שהוא זיהה לראשונה, ושמן הלטיני כולל את הסימט פישלזון בווריאציות שונות.

כאשר המרענים החלו לחקור את הים בישראל, הזרמת ביוב היישר אל מי מפרץ אילת והים התיכון היתה תופעה נרחבת, וזיהומי שמן ונפט עניין של יום יום. כל זה כמעט שנעלם עם השנים הודות לפעילות ציבורית של מרענים ועבודה יעילה של האגף לשמירת ים וחופים במשרד להגנת הסביבה. לסביבה הימית, אומר פישלזון, יש יכולת מרשימה להתאושש מזיהומים אלה, ויש מינים שנעלמו ממפרץ אילת ונראו שוב בשנים האחרונות.

תופעה סביבתית חשובה אחרת, שלא היתה מוכרת לפני כמה עשרות שנים, היא השתלטות של מינים זרים מים סוף על מזרח הים התיכון. פישלזון רואה בתופעה זו המשך לשינויים רבים שעבר הים התיכון במהלך ההיסטוריה. על פי ראייה זו, עכשיו הגיע השלב שבו יש תוספת של מינים חדשים ועניין מדעי חדש, אך פישלזון מדגיש ש"העובדה שהרכב החי השתנה ויש הרבה מינים פולשים אינה מורידה מהחשיבות של שמירת הטבע".

פישלזון היה שותף לבדיקת ההשפעות של כלובי הדגים על מפרץ אילת וטבע אז את הכלל החשוב, "מה שלא חייב להיות בים לא צריך להיות בים". בשנים האחרונות עולה שאלה דומה בנוגע לקידוחי הים והגז הרבים האמורים לקום מול חופי ישראל ועלולים לפגוע בסביבה. "המדריגה צריכה אנרגיה, ויש למצוא דרך לחיות עם הקידוחים", אומר פישלזון. "החברות שעוסקות בכך כבר יודעות אילו אסונות קרו באזורים אחרים, ולכן הן מודעות יותר לסיכון הסביבתי. מה שברור הוא, שחובת ההוכחה שלא ייגרם נזק מוטלת עליהן".

מטרידה אותו דווקא פעילות הפיתוח והבנייה בחוף, ובמיוחד על מצוק הכורכר הצמוד לו. "היינו צריכים להיות במצב שכבר ברור שאסור לבנות ברצועה הזאת", הוא אומר. "אני מצפה מהארגונים הסביבתיים שיהיו יותר פעילים ומעורבים בהגנה השוטפת על החוף, ולא יסתפקו רק בקידום חוקים להגנתו".

לפישלזון יש כלל: "מה שלא חייב להיות בים, לא צריך להיות בים"